

Využití korpusů

při výuce češtiny jako cizího jazyka

PLIN022

ÚKOL 5 – Skloňování substantiv
Akuzativ sg., lokál pl.

Skloňování (deklinace) substantiv

Koncepce výkladu deklinace substantiv (v zásadě celé jmenné deklinace) převažuje **horizontální** nad vertikální

(vertikální často pro prezentaci specifik v deklinaci, např. *člověk, lidi, rok, den*)

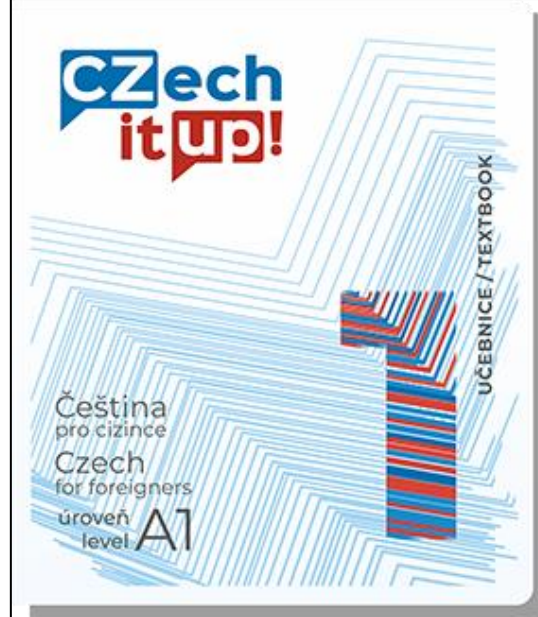
Lingvodidaktický přístup: komunikační metoda (**komplexnost**, adresnost, **užitečnost**)

A1: začátek výuky gramatiky – nominativ, **akuzativ sg.**

(dialogy v restauraci; *Dám si kávu*; téma rodina *Mám bratra*).

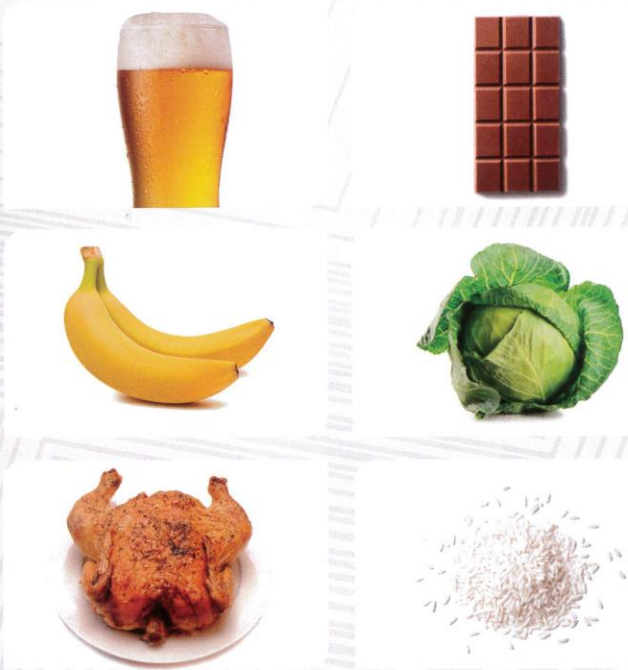
Czech it up!

<https://czechitup.upol.cz/>

3. LEKCE

CO SI DÁTE?

gramatika

Akuzativ substantiv v singuláru

CO JE TO AKUZATIV?

- Prosím jednu čokoládu.
- Tady je čokoláda.
- Prosím ještě rýži.
- Tady je rýže.

KDY POUŽÍVÁME AKUZATIV?

VERBUM + AKUZATIV:

mít, mít rád, dát si, objednat si, milovat, hledat, snídat, obědvat, večeřet, dělat, jíst, pít, chtít...

VERBUM + PREPOZICE + AKUZATIV:

jít na (*Jdeme na oběd?*), **učit se na** (*Učím se na test.*)

SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + AKUZATIV:

chuť na (*Mám chuť na čokoládu.*),
čas na (*Dnes nemám čas na oběd.*)

JAK DĚLÁME AKUZATIV? (neutra, feminina, maskulina inanimata)

FEMININA			
nominativ	akuzativ	nominativ	akuzativ
-A	-U	-E	-I
čokoláda	čokoládu	rýže	rýži

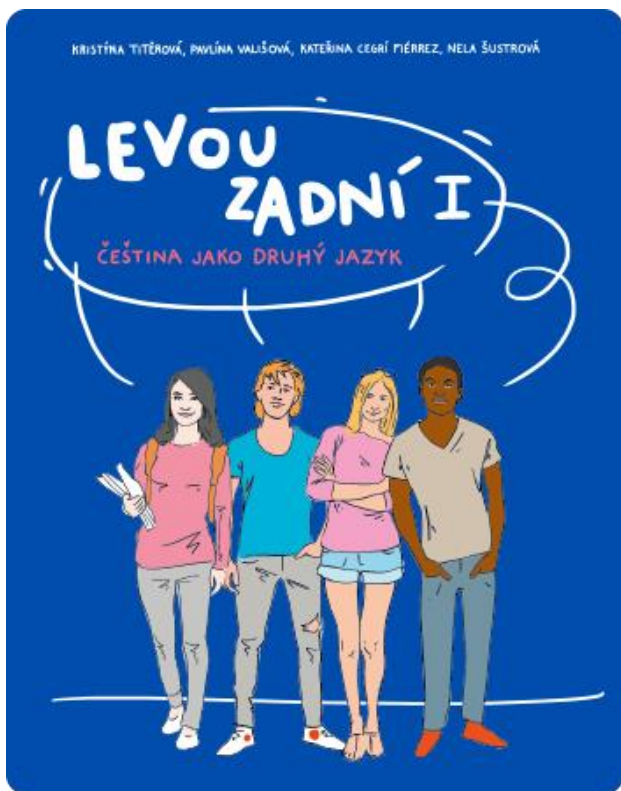
JINÁ SUBSTANTIVA (inanimata)

nominativ = akuzativ

Dám si **pivo**. Objednám si **kuře**. Miluju **zeli**.
Nechci **broskev**. Snídám **banán**. Vařím **čaj**.

Levou zadní I

<https://ceskylevouzadni.cz/ucebnice>

5 Opakujte 4. pád a jeho pravidla. Doplňte tabulku:

	rod	1. pád je/jsou...	4. pád Mám rád/a...	pravidla
JEDNOTNÉ ČÍSLO	MUŽSKÝ neživotný	dobry salát	dobr___ salát	1. pád = 4. pád
	MUŽSKÝ životný	dobry losos	dobrého lososa	ý → ého souhl. + a
	ŽENSKÝ	dobrá ryba	dobr___ ryb___	á → ___ a → ___
		dobrá rýže	dobr___ rýž___	á → ___ e → ___
	STŘEDNÍ	dobré mléko	dobr___ mlék___	1. pád = 4. pád
		dobré ovoce	dobr___ ovoc___	1. pád = 4. pád
MNOŽNÉ ČÍSLO	MUŽSKÝ	dobré banány	dobr___ banán___	1. pád = 4. pád
	ŽENSKÝ	dobré limonády	dobr___ limonád___	
	STŘEDNÍ	dobrá jablka	dobr___ jablk___	

5.a Jaké jídlo a pití ze cvičení 1 máte/nemáte rádi? Máte na něco alergie?

Mám rád/a _____

Nemám rád/a _____

Mám alergie na _____

Akuzativ sg.

 38. Podívejte se na konkordance a), b), c) z korpusu SYN2020 a řekněte, v jakém rodě, pádě a čísle se klíčová slova (KWIC) vykytují a jaké mají koncovky.

a) rod: _____, pád: _____, číslo: _____, koncovka: _____

k posluchači vůbec nedorazit . Potvrdil mu to i <i>nedávný</i>	zážitek	z koncertu ve Zlíně . Na poslední skladby svého
jakému ve svých snech toužili uniknout . Pluli přes <i>širé</i>	moře	. Ale chudoba je následovala . 12 Když se San
Dostalo ji do ní prošlé turistické vízum . Nyní <i>celou</i>	věc	řeší soud . Zdali si mohla do vězení vzít i
se zpracovává v Žatci Chmel představuje naše „ <i>zelené</i>	zlato	“ . Díky vysoké kvalitě je o něj velký zájem
17 „ monitor Nokia . Třebaže jsem se na <i>nový</i>	počítač	neuvěřitelně těšil , neodvážil jsem se jej složit sám .
možné . Když Mary vešla do kuchyně , pocítila <i>hroznou</i>	bolest	. Projela jí hrudí a šířila se do levé paže
probral Karvinou Na podzim připomínal skvěle <i>slapající</i>	stroj	, teď marně chytá kyslík . Baník nezvládl další jarní
jméno Emma Bovaryová , “ odpověděl . “ Mají <i>vážné</i>	podezření	, že jde o pseudonym . “ 21 : 37

b) rod: _____, pád: _____, číslo: _____, koncovka: _____

mi mírně tepe a hlava je těžká . Skoro <i>celou</i>	vodu	jsem vypila a prášky pomalu zabírají . Kolem mě se
spí . Když je vzhůru , chce , abych <i>celou</i>	dobu	seděla u ní . Nemůžu se hnout ani na krok

Akuzativ sg.

39. Podívejte se ještě jednou na konkordance z předchozího cvičení a na základě informací z konkordancí doplňte tabulku. Jaké koncovky má analyzovaný pád?

rod \ slovní druh	Adjektivum		Substantivum		
	tvrdé	měkké			

Akuzativ sg.

40. Podívejte se na pět nejčastějších akuzativních předložek v níže uvedené tabulce. Zkuste je vyhledat v korpusu současné češtiny a vypsát dvě příkladové věty pro každou z nich. Dejte si pozor na předložky *na*, *o*, a *v*, které se mohou pojit také s lokálem, a předložku *za*, která se může pojit s genitivem a instrumentálem.

	Předložka	Frekvence
1	na	1 090 065
2	pro	390 147
3	o	283 001
4	za	259 164
5	v	107 415

7 Tabulka 3. Seznam nejčastějších akuzativních předložek na základě korpusu SYN2020

Dativ, akuzativ – nástroj Treq

36. Níže uvedený seznam sestavený na základě korpusových dat prezentuje vybraná nejčastější slovesa vyskytující se se třetím pádem. Napište k pěti vybraným slovesům dvě příkladové věty. Pokud si nejste jisti významem slova, použijte nástroj Treq (<https://treq.korpus.cz/>), abyste ověřili překlad do svého mateřského jazyka.

někomu/něčemu: říct, pomoci, patřit, věřit, přát, pomáhat, věnovat se, odpovídat, (za)bránit, vyhnout se, čelit, (za)volat, podobat se, rozumět

někomu něco: říct, dát, říkat, dělat, vzít, věnovat, podařit se, představit, dokázat, ukázat, dovolit, nabídnout

Treq – databáze překladových ekvivalentů

- založena na textech paralelního korpusu InterCorp
- funguje obousměrně pro jaz.páry čeština – cizí jazyk; angličtina – cizí jazyk
- texty automaticky zarovnané
- <https://treq.korpus.cz/>

1. Pracujte podle vzoru.

Vzor: Na koncertě hráli i dvě moje oblíbené ...písně... (*píseň - pl.*).

- Ve (*skříň*) jsem našel mámino staré fotoalbum.
- Koupím si jednu z těchto dvou (*černá sukně*).
- V (*minulost*) udělal věci, kterých teď lituje.
- Tehdy bylo velmi sucho a zvířata trpěla (*žízeň*).
- Obě (*místnost*) byly moderně zařízeny.
- V naší restauraci ochutnáte to nejlepší z (*česká kuchyně*).
- Letos pojedeme do (*Videň*) na vánoční trhy.
- S (*velká radost*) vám oznamujeme, že jste vyhrál první cenu.
- V (*tahle láhev*) je olej a v té druhé je ocet.
- Alois Jirásek napsal Staré (*pověst*) české. To je kniha o nejstarších českých legendách.
- Vše udělal bez nějakých dlouhých (*řeč*).
- Ještě jsem nikdy nejel (*lod'*). Naplánoval jsem proto výlet, kde nejdřív půjdeme pěšky, a pak nastoupíme na (*jedna taková malá lod'*), která nás doveze zpátky domů.

II. MÍSTNOST

- jako *místnost* skloňujeme:
 - slova na **-ost**: kost, povinnost, veřejnost...
 - bolest, část, řeč, věc...

III. SKŘÍŇ + MÍSTNOST

- některá slova skloňujeme jako kombinaci *skříň* a *místnost*
- některá jednoslabičná slova mohou mít v G sg. a N, D, Ak, V, L a I pl.

sg.	skříň	lod'	noc	myš
G	skříně	lodě/lodi	nocí	myši
pl.				
N	skříně	lodě/lodi	nocí	myši
G	skříní	lodí	nocí	myší
D	skříním	lodím	nocím	myším
A	skříně	lodě/lodi	nocí	myši
L	(o) skříních	(o) lodích	(o) nocích	(o) myších
I	skříněmi	loděmi	nocemi	myšmi

sg.	nemoc	mast	místnost
G	nemoci	masti	místnosti
pl.			
N	nemoci	masti	místnosti
G	nemocí	mastí	místností
D	nemocem/ nemocím	mastem/ mastím	místnostem
A	nemocí	masti	místnosti
L	(o) nemocech/ nemocích	(o) mastech/ mastích	(o) místnostech
I	nemocemi	mastmi	místnostmi

- jako *noc* skloňujeme: lež, sůl...
- jako *myš* skloňujeme: obuv, odpověď, smrt...
- jako *nemoc* skloňujeme: moc, pomoc...
- jako *mast* skloňujeme: paměť, zeď...
- jako *lod'* skloňujeme: čtvrt'/čtvrť, chuť, nit...

POZOR!

- Ů > O – sůl, bez soli...

Lokál PL – hláskové alternace

!!! Lokál plurálu (šestý pád množného čísla)

stejné formy zájmen a adjektiv v rámci pádu (vertikálně)

Použití lokálu pl. je stejné jako použití lokálu sg. (< str. 30-33 a 216. Podrobnější pravidla, výjimky a formy obecné češtiny v lokálu pl. najdete v tabulce na str. 231.

ten,ta,to	dva/dvě, oba/obě, tři, čtyři, pět	posesivní zájmena		adjektiva		substantiva			rod
				-ý	-í	majoritní subs.	minoritní subs. + majoritní maskulina končící v N sg. na háček, -c*, -j, -tel*		
						I. deklinační skupina N sg.: konzontant, konzontant, -a, -o	II. deklinační skupina N sg.: -e/-ě, háček, -c*, -j, -tel*, -del, -ev	III. deklinační skupina N sg.: -a, -st, -e/-ě (vzor kuře), -í	
těch	dvou obou třech čtyřech pěti	mých tvých svých jeho jejích	našich vašich jejich	dobrých	kvalitních	studentech ALE: -k>-cích, -ch>-ších, -h/-g>-zích ¹	mužích, soudcích	turistech ALE: -ka>-cích, -cha>-ších, -ha/-ga>-zích ¹	Ma
těch	dvou obou třech čtyřech pěti	mých tvých svých jeho jejích	našich vašich jejich	dobrých	kvalitních	banánech ALE: -k>-cích, -ch>-ších, -h/-g>-zích ¹	čajích	---	Mi
těch	dvou obou třech čtyřech pěti	mých tvých svých jeho jejích	našich vašich jejich	dobrých	kvalitních	kávách	restauracích, kancelářích	místnostech	F
těch	dvou obou třech čtyřech pěti	mých tvých svých jeho jejích	našich vašich jejich	dobrých	kvalitních	autech ALE: -ko>-kách, -cho>-chách, -ho>-hách, -go>-gách ²	mořích	kuřatech, nádražích	N

* Několik slov zakončených na -tel, -c patří do I. deklinační skupiny (např. hotel, kostel, tác...). Několik F substantiv zakončených na -c nebo jiný konzontant patří do III. deklinační skupiny (např. věc), nebo kolísá mezi II. a III. deklinační skupinou (např. sůl).

1. Ma, Mi končí na -k/-ka, -ch/-cha, -h/-ha, -g/-ga se v L pl. měkčí na -cích, -ších, -zích (např. kluk – o klucích, kolega – o kolezích). Když mluvíme, často místo koncovky -ích používáme formy obecné češtiny s koncovkou -ách bez měkčení (palatalizace) (např. o klukách, o kolegách). Někteří další Mi můžou alternovat koncovky -ech a -ích (např. v hotelech/v hotelích).

2. N končí na -ko, -cho, -ho/-go mají v L pl. koncovky -kách, -chách, -hách/-gách (např. kolečko – o kolečkách, tango – tangách). Někteří N můžou vedle koncovky -ách alternovat také koncovku -ích, kde je potom měkčení (palatalizace) (např. jablko – o jablkách/o jablcích).

Lokál PL – hláskové alternace

48. Pozor na alternace! Podívejte se na uvedené příklady tvarů, v nichž dochází k alternacím. Jaké jsou jejich základní slovníkové tvary (lemmata)? Které hlásky alternují a jak?

jednoduchosti je síla . Když stříbro , tak na *velké* **ploše** a bez zbytečné parády . Vhodný je náramek , jako

nemůžu běžet dolů ! Přišel zázrak . Po mé *levé* **ruce** se otevřely dveře . Seschlé , úplně živé stařenky ve

názor a tady máte klíčenku “ . Ale v *české* **politice** to zřejmě nyní zabírá . Prodělali jsme nepozorovaně

až do osmapadesáti . Sáňkování na pečlivě *připravené* **dráze** brzy ztrácí své kouzlo . Až příliš odpovídá popisu ,

dělat jiné reportáže . Pracuju teď jako fotograf na *volné* **noze** . Napadlo mě , že bych mohl něco nafotit o

hokejovou ligu Tachov – První zápas v krajské *hokejové* **lize** mají za sebou hráči HC Tachov . Podlehli sice loňskému

Nahnula se dopředu , přejela rukou po lesklé *černé* **látce** . Jediné , co zůstalo . „ Byla jsem tam

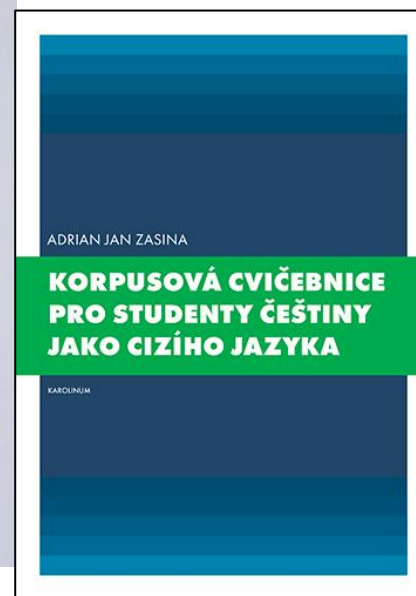
Přiletěla jsem . ” Zamávala rukama a poskočila na *kovové* **střeše** . „ Psst , ” napomenul jsem ji znovu .

lemma: _____ (o ploše) alternace: ____ > ____

lemma: _____ (o politice) alternace: ____ > ____

lemma: _____ (o dráze) alternace: ____ > ____

lemma: _____ (o lize) alternace: ____ > ____

Lokál PL – hláskové alternace

48. Pozor na alternace! Podívejte se na uvedené příklady tvarů, v nichž dochází k alternacím. Jaké jsou jejich základní slovníkové tvary (lemmata)? Které hlásky alternují a jak?

jednoduchosti je síla . Když stříbro , tak na <i>velké</i>	ploše	a bez zbytečné parády . Vhodný je náramek , jako
nemůžu běžet dolů ! Přišel zázrak . Po mé <i>levé</i>	ruce	se otevřely dveře . Seschlé , úplně živé stařenky ve
názor a tady máte klíčenku “ . Ale v <i>české</i>	politice	to zřejmě nyní zabírá . Prodělali jsme nepozorovaně
až do osmapadesáti . Sáňkování na pečlivě <i>připravené</i>	dráze	brzy ztrácí své kouzlo . Až příliš odpovídá popisu ,
dělat jiné reportáže . Pracuju teď jako fotograf na <i>volné</i>	noze	. Napadlo mě , že bych mohl něco nafotit o
hokejovou ligu Tachov – První zápas v krajské <i>hokejové</i>	lize	mají za sebou hráči HC Tachov . Podlehli sice loňskému
Nahnula se dopředu , přejela rukou po lesklé <i>černé</i>	látce	. Jediné , co zůstalo . „ Byla jsem tam
Přiletěla jsem . ” Zamávala rukama a poskočila na <i>kovové</i>	střeše	. „ Psst , ” napomenul jsem ji znovu .

lemma: plocha (o ploše)

alternace: ch > š

lemma: politika (o politice)

alternace: k > c

lemma: dráha (o dráze)

alternace: h > z

lemma: liga (o lize)

alternace: g > z

Koncovka *-ech* po pravopisně měkké hlásce *-c*

52. Některá slova zakončená měkkou hláskou *-c* se skloňují podle tvrdého vzoru *hrad* nebo *kost* a v lokálu plurálu mají koncovku *-ech*. Na základě dat z korpusu SYN2020 zjistěte, která slova to jsou. Použijte pokročilý dotaz v této podobě: `[word=".+[c]ech" & tag="N.*" & lemma=".+c"]`. Následně přiřadte nalezená slova ke správnému vzoru v tabulce.

KOST (femininum)	HRAD (maskulinum)

Koncovka *-ech* po pravopisně měkké hlásce *-c*

Pokročilý dotaz | Vložit tag | Vložit 'within' | Klávesnice | Předchozí dotazy

```
[word=".+[c]ech" & tag="N.*"& lemma=".+c"]
```


TIP V dotazu CQL můžete vložit další řádek stisknutím klávesy Shift+ENTER [\(další tip\)](#)

- `[word=".+[c]ech" & tag="N.*"& lemma=".+c"]`
- *Frekvence > Lemmata*

	Filtr	lemma	Freq ▼	i.p.m.
1	p / n	věc	2 848	23,38
2	p / n	nemoc	120	0,99
3	p / n	tác	21	0,17
4	p / n	kec	6	0,05
5	p / n	pravomoc	5	0,04
6	p / n	hospic	4	0,03
7	p / n	velmoc	3	0,03
8	p / n	hic	3	0,03
9	p / n	plac	1	0,01
10	p / n	kibuc	1	0,01
11	p / n	canc	1	0,01

Koncovka *-ech* po pravopisně měkké hlásce *-c*

- Frekvence > Vlastní > 1. lemma_lc + 2. lc + 3. tag*

1 / 1 (celkem: 11 položek) Sdílet tabulku:

	Filtr	lemma_lc [lowercase lemma]	lc [lowercase word]	tag	Freq ▼	i.p.m.
1	p / n	věc	věcech	NNFP6-----A----	2 848	23,38
2	p / n	nemoc	nemocech	NNFP6-----A---1	120	0,99
3	p / n	tác	tácech	NNIP6-----A----	21	0,17
4	p / n	kec	kecech	NNIP6-----A----	6	0,05
5	p / n	pravomoc	pravomocech	NNFP6-----A---1	5	0,04
6	p / n	hospic	hospicech	NNIP6-----A---1	4	0,03
7	p / n	velmoc	velmocech	NNFP6-----A---1	3	0,03
8	p / n	hic	hicech	NNIP6-----A----	3	0,03
9	p / n	kibuc	kibucech	NNIP6-----A----	1	0,01
10	p / n	canc	cancech	NNIP6-----A----	1	0,01
11	p / n	plac	placech	NNIP6-----A----	1	0,01